

γουμένης έκδόσεως. Παρέθεσε τρία παπυρικά άποσπάσματα έκ του Β', Γ' και Γ'/Δ' αί. άναφερόμενα εις τους όρους τὸ έν και εις τὰ βιβλία 1 στοιχ. λθ' και 2 στοιχ. ε' τὰ άλλα δύο. Προσέθηκεν ίδιον κριτικὸν υπόμνημα μεταξύ του κειμένου και υπομνήματος του Heiberg, εις τὸ όποϊον έν έκάστη σελίδι ένδεικνύει εις ποϊον όρισμόν ή αίτημα ή κοινήν έννοιαν ή εις ποϊον προηγούμενον θεωρήμα στήριζεται ή απόδειξις του έξεταζομένου θεωρήματος. Τὸ πληροφοριακὸν τούτο υπόμνημα διευκολύνει σπουδαίως τὸν μελετητήν.

Λίαν σημαντική είναι ώσαύτως και ή προσθήκη τριῶν μετά μόχθου συνταχθέντων στατιστικῶν πινάκων, διὰ πρώτην φοράν προστιθεμένων εις τὴν έκδοσιν. Ὁ πρώτος πίναξ έμφαίνει πόσους όρισμούς, αίτήματα, κοινὰς έννοιὰς και προτάσεις περιέχει έκαστον τῶν 13 βιβλίων τῶν Στοιχείων πρὸς δὲ και τὸν αριθμόν τῶν σχολίων και έτέρων άποδείξεων άναφερομένων εις τὰ Παραρτήματα τῶν βιβλίων τούτων. Ὁ δεύτερος πίναξ έμφαίνει αναλυτικώτερον τὸν αριθμόν τῶν όρισμῶν, αίτημάτων, κοινῶν έννοιῶν, θεωρημάτων, προβλημάτων και πορισμάτων εις έκαστον βιβλίον τῶν στοιχείων. Και ὁ τρίτος πίναξ έμφαίνει αριθμητικῶς τὰς καθ' έκαστα προτάσεις έκάστου βιβλίου, εις ἃς χρησιμοποιοῦνται α') τὰ καθ' έκαστον αίτήματα και β') αί καθ' έκαστα κοινὰ έννοιαι.

Διὰ τῶν προσθηκῶν τούτων και τῶν βελτιώσεων του κειμένου, στηριχθεισῶν εις τὴν μελέτην και νεωτέρων χειρογράφων, ή νέα έκδοσις τῶν Στοιχείων του Εὐκλείδου παρουσιάζει έμφανῆ βελτίωσιν έναντι τῆς προηγούμενης και διευκολύνει σημαντικῶς τοὺς μελετητάς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ, Ἀρχιμήδους ἅπαντα, τόμος Α' μέρος Α' :
Μαρτυρίαι Ἑλληνικαί—Λατινικαί, τόμος Α' μέρος Β' : Κείμενον, μετάφρασις, σχόλια. Ἐκδοσις Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1970, σχ. 8μ (κειμένων Λειψίας) σελ. XII/382, XVI/538.

Ὁ Εὐάγγελος Σταμάτης, γνωστὸς εις τοὺς ἀναγνώστας του «Πλάτωνος» έκ τῶν υπερτριάκοντα πραγματειῶν και βιβλιοκρισιῶν αὐτοῦ δημοσιευθεισῶν έν αὐτῷ και έκ τῶν ποικίλων έργασιῶν και ανακοινώσεων αὐτοῦ επί τῶν ἀρχαίων μαθηματικῶν, ἀλλὰ και έκ τῶν έκδόσεων αὐτοῦ ἀπὸ μὲν του 1952—1957 τῶν τεσσάρων τόμων του Εὐκλείδου, τῷ δὲ 1963 τῶν Ἀριθμητικῶν του Διοφάντου, προβαίνει νῦν χορηγία του Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος εις τὴν έκδοσιν τῶν Ἀπάντων του Ἀρχιμήδους.

Εις τὴν βᾶσιν τῆς έκδόσεως ταύτης κεῖται τὸ κείμενον τῆς τριτόμου β' έκδόσεως Heiberg παρὰ τῷ Teubner τῶν ἐτῶν 1910, 1913, 1915. Του Α' τόμου τῆς έκδόσεως Heiberg 1910 τὸ κείμενον περιέχεται εις τὸν Α' τόμον, Β' μέρος

τῆς ἐκδόσεως Σταμάτη, ἐν ᾧ ὁ Α' τόμος Α' μέρος τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἶναι προσθήκη νέα τοῦ Ἑλληνοῦ ἐκδότου.

Τὴν ἀπὸ μακροῦ προετοιμαζομένην ἐκδοσιν τοῦ Ἀρχιμήδους εἶχε προαναγγεῖλαι ὁ σ. εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ἐν τῷ τόμῳ ΙΘ' (1967) σελ. 150—153, ἐνθα προέβαιεν εἰς διορθώσεις καὶ προσθήκας ἐπὶ τῆς β' ἐκδ. τοῦ Heiberg καὶ ἀνεκοίνου τὸ πρῶτον τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακατασκευὴν τῶν ἐλλειπουσῶν ἐκφωνήσεων πέντε θεωρημάτων τοῦ περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου α'. Ἡ ἀνακατασκευὴ ἐγένετο εἰς γλῶσσαν Ἀττικὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις, στηριχθεῖσαν εἰς τὰ στοιχεῖα τῶν οἰκείων ἀποδείξεων. Ἡ ἀνασύνθεσις αὐτῆ ἐκρίθη εὐστοχος, διὸ καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Νικαίας Mugler περιέλαβε τὸ κείμενον τοῦτο τοῦ Σταμάτη εἰς τὸν Α' τόμον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ Ἀρχιμήδους.

Εἰς τὸ Α' μέρος τοῦ Α' τόμου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔργον ἀποκλειστικὸν τοῦ συγγραφέως, μετὰ βραχὺν πρόλογον ἔπεται ἡ εἰσαγωγὴ περὶ τοῦ βίου, τῆς δράσεως, τῶν ῥήσεων, τῶν μηχανικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρχιμήδους, περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ τοῦ περιεχομένου, συνοπτικῶς ἀναλυομένου, περὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν διασωθέντων ἔργων καὶ περὶ τῶν ἀπολεσθέντων. Ἀκολουθοῦν αἱ μαρτυρίαι (testimonia) τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους συλλεγεῖσαι ἐξ ἀναριθμητῶν συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων τῆς Ἑλληνιστικῆς, Ρωμαϊκῆς καὶ Μεσαιωνικῆς περιόδου καὶ ἐκ διαφόρων παλαιῶν συλλογῶν καὶ ἀποσπασμάτων ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἀρχαίων σχολιαστῶν. Αἱ παρατιθέμεναι μαρτυρίαι ἐρανισθεῖσαι μετὰ μόχθου ἀνέρχονται εἰς 273, ὧν 56 Λατίνων συγγραφέων, αἱ δὲ λοιπαὶ Ἑλλήνων. Τῶν μαρτυριῶν τούτων τὸ κείμενον φέρεται εἰς τὰς ἀριστερὰς σελίδας τοῦ βιβλίου, ἡ δὲ μετάφρασις εἰς τὰς δεξιὰς.

Ὁ ἡμίτομος οὗτος περιέχει ἐπίσης πλῆθος πινάκων : 1) τῶν μαρτυριῶν ἐν περιλήψει κατὰ τὰ ὀνόματα τῶν μνημονευόντων αὐτὰς συγγραφέων ἀλφαβητικῶς διατεταγμένα 2) τῶν σπουδαιότερων μαρτυριῶν διατεταγμένων κατ' εἶδος ἀλφαβητικῶς 3) τῶν Ἀρχιμηδεῶν ῥήσεων μετ' ἐνδείξεως τοῦ ἀριθμοῦ τῆς μαρτυρίας των ἐν τῷ βιβλίῳ καὶ 4) τῶν συγγραφέων τῶν μαρτυριῶν μετ' ἐνδείξεως τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς των. Ἐπίσης παρατίθεται καὶ βιβλιογραφία πλουσία ἐκ 44 σελίδων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1500—1968, συνταχθεῖσα—ἐκτὸς 40 τίτλων—ὑπὸ Γ. Καγιᾶ, πίναξ ὀνομάτων καὶ λέξεων καὶ εἰκόνες ἀρχαίων σχεδιασμάτων τεχνικῶν τινων ἐφευρέσεων τοῦ Ἀρχιμήδους.

Ὁ ἡμίτομος οὗτος ὀφειλόμενος εἰς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἐπιστημοσύνην τοῦ Σταμάτη ὀλοκληρῶνει τὴν ἀξίαν τῆς νέας ἐκδόσεως τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ τῆς ἑλληνιστικῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ τόμος Α', μέρος Β' περιέχει τὸ κείμενον τοῦ Α' τόμου τῆς ἐκδόσεως Heiberg μετὰ τὰς ἐξῆς διαφορὰς : 1) Ἀντὶ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως περιέχει νῦν τὴν Νεοελληνικὴν τοῦ Σταμάτη 2) τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κειμένου διορθώθησαν τυπογραφικὰ τινὰ παροράματα 3) δύο σχημάτων ἐγένετο διόρθωσις, ἦτοι τῶν θεωρημάτων 7 καὶ 39 τοῦ βιβλίου Α περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου 4) ἐγένοντο διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις τοῦ κειμένου (ἐπὶ λαθῶν προερχομένων ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀντιγραφῶν) εἰς ἀριθμὸν δεκάδων τινῶν καὶ 5) ἐγένετο ἡ ἀνακα-

τασκευή τῆς ἑλλειπούσης ἐκφωνήσεως πέντε θεωρημάτων, ὡς ἐξετέθη ἀνωτέρω.

Ἐπίσης προσετέθη βραχὺς πρόλογος τοῦ Σταμάτη, πίναξ τῶν ἐν τῷ I τόμῳ τοῦ Heiberg (=Αβ' Σταμάτη) προτάσεων, σχόλια ἑκατὸν περίπου σελίδων πρὸς ἐπεξήγησιν τῶν δυσκολωτέρων προτάσεων τοῦ κειμένου καὶ πλούσιον εὑρετήριον τῶν λέξεων—ῥων α') τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων καὶ β') τοῦ τετάρτου, περὶ κωνοειδέων καὶ σφαιροειδέων.

Δεδομένου ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Heiberg δίδεται ἐδῶ βελτιωμένον, ἡ δὲ ἔκδοσις ἡ νέα τοῦ Ἀρχιμήδους ἐπλουτίσθη μὲ μαρτυρίας δυσσευρέτους, μὲ μετάφρασιν Νεοελληνικὴν, μὲ πλουσίας ἐπεξηγήσεις καὶ μὲ παντοειδεῖς πίνακας, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως ἡ μαθηματικὴ ἔρευνα σημεῖοι ἀξιόλογον προώθησιν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ συμβολή, εὔρεν εὐπρόσωπον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εἰς τὴν Ἀρχιμήδειον ἔρευναν μετὰ σιγὴν πολλῶν αἰῶνων χάρις εἰς τὸν ἀκάματον ἐργάτην τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήτης Εὐάγγελον Σταμάτην.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

Γ. Π. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ, Ἀπὸ τὴν χειρόγραφη παράδοση τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, Ἰωάννινα 1970, σχ. 8μ. σελ. 43.

Ἡ πραγματεία αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐργασίας. Πρῶτον ἀπὸ μίαν παλαιογραφικὴν ἔρευναν ἐπὶ τῆς σχέσεως τοῦ κώδικος T πρὸς τὸν A τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος καὶ δεύτερον ἀπὸ μίαν φιλολογικὴν διόρθωσιν εἰς τὸ χωρίον τῆς Πλάτ. Πολ. 6. 20 (509 D).

Εἰς τὴν πρώτην ἐργασίαν τοῦ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει κατ' ἀρχὰς πίνακα τῶν κωδίκων τοῦ Πλατωνικοῦ κειμένου. Ἐπειτα ἐκθέτει βραχέως τὸν τρόπον τῆς κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος καὶ παρουσιάζει εἰδικώτερον τὸν κώδικα T, τὸ περιεχόμενον του, τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν A καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ ἐκτίμησιν τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν. Ἀκολούθως διερευνᾷ τὴν συγγένειαν, τὰς διαφορὰς καὶ τὰς ἀποκλίσεις μεταξὺ τῶν A καὶ T πρὸς δὲ καὶ τὰ κοινὰ καὶ διάφορα σημεῖα τούτων ἔναντι τοῦ M. Οὕτω ὁ σ. καταλήγει εἰς ὠρισμένας διαπιστώσεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνεξεταζομένων καὶ τῶν μέχρι σήμερον ἐκφρασθεισῶν γνώμῶν καταλήγει εἰς σχῆμα καταγωγῆς τῶν ATM ἐξ ὠρισμένου ὑπαρχετύπου μέσῳ διαφόρων δι' ἕκαστον τῶν τριῶν τούτων κωδίκων ἐνδιαμέσων ἀντιγράφων. Ὡς εἰδικώτερον συμπέρασμα τοῦ σ. προκύπτει ὅτι ὁ κώδιξ T περιέχει γραφὰς καλυτέρας τοῦ A καὶ πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ περισσοτέρα προσοχή, ἐν τῇ συνεξετάσει πάντοτε καὶ τῶν λοιπῶν χφφ. τῆς παραδόσεως.

Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἔρευνῆς τοῦ σ. προδίδουν οἱ παρατιθέμενοι πίνακες, ἐν οἷς ἐμφαίνονται τὰ ἐκ τῆς παραβολῆς ὄλων τῶν κωδίκων στοιχεῖα, ἅτινα καταδεικνύουν κοινὰς παραλείψεις, κοινὰς γραφὰς καὶ ἀποκλινούσας γραφὰς με-